

سلیمان کهنایی

جرم‌شناس فضای مجازی

یاد می‌کنیم.

۱- در جامعه کنونی ایران، متأثر از ظهور تلفن‌های هوشمند و متصل به اینترنت عملاً یک‌سری تریبون‌ها، شبکه‌های خبری و اطلاع‌رسانی و تلویزیون‌های شخصی شکل گرفته‌اند که افراد مختلفی در بستر آن احساس می‌کنند حق هر گونه اظهار نظری را دارند و طبعاً دست به فعالیت‌هایی می‌زنند که هم خلاف قانون اساسی و الزامات آن در حوزه رسانه و فرهنگ عمومی و ملی اطلاع‌رسانی است و هم آشکارا مجرمانه و انحرافی‌اند. وقتی فردی به خود اجازه می‌دهد راجع به هر اتفاق کوچک و بزرگی در جامعه بی‌آنکه تحقیق کرده باشد یا نظر علمی داشته باشد، اظهار نظر کند، به بسط و شیوع شایعه در جامعه دامن یزند یا با درج و نشر اخباری جعلی که علم به جعلی بودن آنها دارد در آرامش حاکم بر جامعه ایجاد اختلال کند یا موجبات تحریک شدن فرد یا افرادی را برای گرایش به‌سوی جرم و بزهکاری فراهم آورد، قطعاً مرتکب اعمالی خلاف قانون و عمیقاً مجرمانه شده است.

۲- تشویش اذهان عمومی، نشر هجونامه‌های مختلف نسبت به برخی نهادها و مقامات، تبلیغات جعلی و غلط، تحریک احساسات عمومی به واسطه ایجاد شایعات و خنده‌های خیالی و غیرواقعی نه تنها بی‌فایده و مجرمانه‌اند، بلکه حتی به سادگی می‌توانند موجب گرایش مجرمان بالقوه و دیگران نیز به‌سوی جرم و تبهکاری شوند.

۳- طبق قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، برای تحقق عنوان مجرمانه‌ای چون معاونت در وقوع جرم نیازی به هیچ‌گونه مذاکره و هماهنگی قبلی میان مباشر و معاون نبوده و حتی در صورتی که مباشر مطلقاً از وجود معاون هم باخبر نباشد، امکان تحقق عمل مجرمانه معاونت وجود دارد.

۴- اگر فردی با نرفت افزایش و بسط تنفر نسبت به شخص یا اشخاصی خاص در فضای مجازی یا با بهتان و ارائه دادن اخبار و اطلاعاتی غلط و افتعالی نسبت به آنها موجب تحریک فردی شود که سابقاً برای ارتکاب جرم نسبت به آن شخصی که مورد تنفر یا تکذیب قرار گرفته است، تصمیم به ارتکاب جرم گرفته باشد و اینک به‌خاطر تأثیر‌پذیری به یکباره دست به ارتکاب جنایت و مثلاً قتل می‌زند، قطعاً عمل آن شخصی که حس تنفر یا عداقه را در وجود مجرم بالقوه برانگیخته مصداق معاونت در قتل خواهد بود.

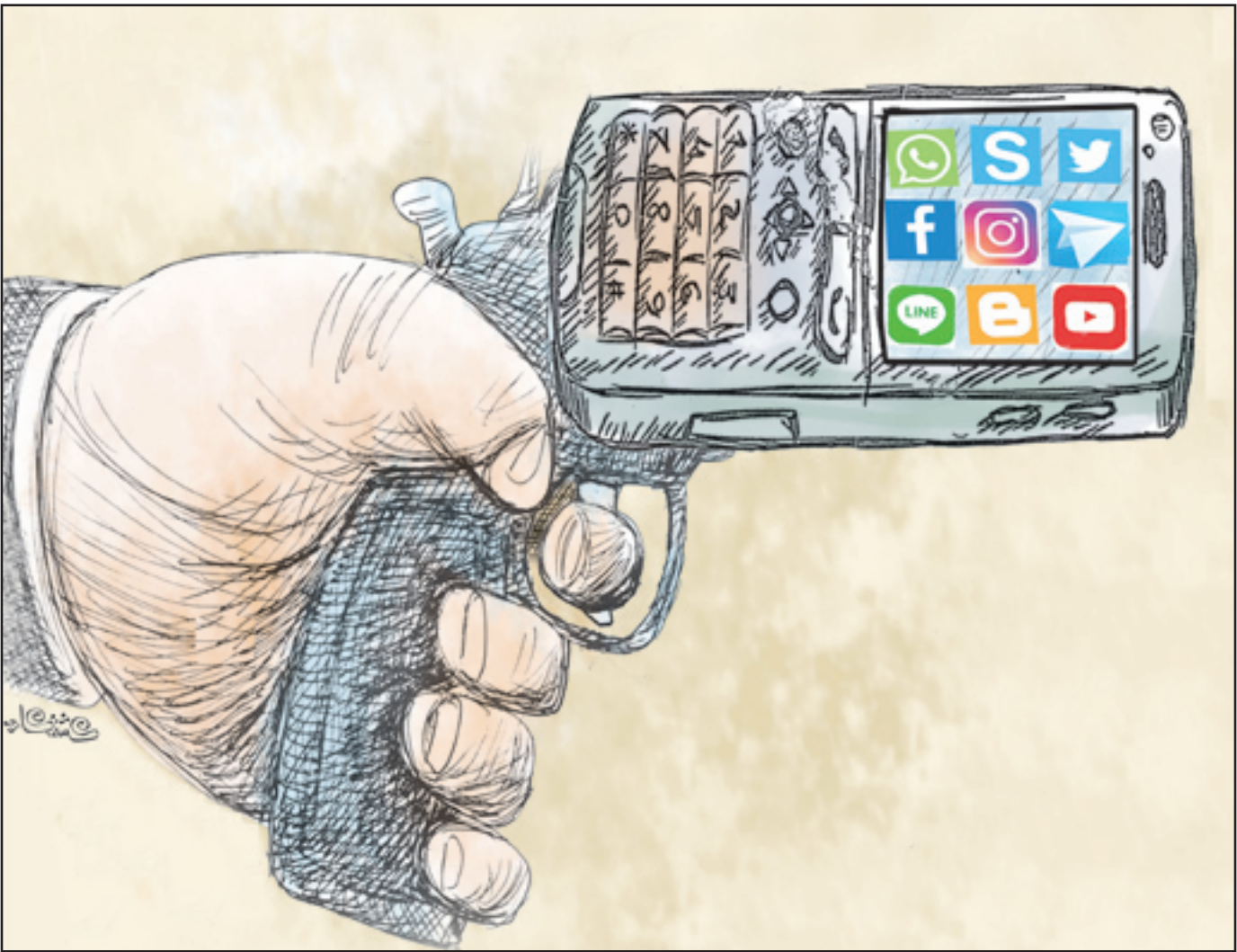
۵- اجمالاً می‌توان رفتار کسی را که در یک کانال یا یک سایت یا یک وبلاگ و... مثلاً به یک مقام دولتی یا حتی فردی غیرمسئول آشکارا عملی غیرواقعی یا مجرمانه را نسبت می‌دهد یا او را مورد وهن قرار می‌دهد یا استناد به موادی نظیر ماده ۷۰۰ قانون مجازات اسلامی کتاب پنجم بخش تعزیرات و یا ماده ۶۰۸ همین قانون و یا ماده ۶۹۷ آن تطبیق داد و صریحاً حکم به مجرمانه بودن رفتار مرتکبی داد که مباردت به توهین یا هجو دیگری نموده و یا عمل مجرمانه‌ای را به دیگری نسبت داده است. ۶- طبق بند ب ماده ۷۴۳ قانون مجازات اسلامی (بخش جرایم رایانه‌ای) چنانچه فردی در فضای مجازی به هر نحو، دیگران را به ارتکاب اعمال خشنونت‌آمیز نسبت به هر کس یا هر گروه و شخصی در اجتماع تحریک یا ترغیب یا دعوت کرده یا فریب داده یا شیوه‌ا ارتکاب جرم را ارائه و آموزش دهد، مجرم بوده و مجازات حبس و زندان در انتظار اوست.

بنابراین، مصادیق افعال و اعمال مجرمانه در فضای مجازی بسیار متنوع است تا جایی که می‌توان گفت کمتر جرمی وجود دارد که در این فضا قابلیت رخداد نداشته باشد.

دوئل فضای مجازی با قانون

گروه حقوقی روزنامه «جوان» در گفت‌وگوی تخصصی با کارشناسان حقوقی - رسانه‌ای به ظرفیت‌های قانونی برای مقابله با جرایم مبتنی بر بستر اینترنت پرداخته است

بررسی حقوقی تیره‌ساری

در جهان امروز، اینترنت، رایانه و شبکه‌های اجتماعی روز به روز جایگاه مهم‌تر و کارایی

بیشتری پیدا می‌کنند. به مثابه رشد و گسترده شدن این فضا، قطعاً دامنه‌ها بروز انحرافات و تخلفات و جرایم هم فراهم‌تر می‌شود. چه بسا که فضای مجازی بهترین و ساده‌ترین بستر برای وقوع جرایم باشد، مؤید این مهم برخی از حوادث تلخ کشورمان مثل حادثه ترور یستی مجلس شورای اسلامی بوده که بعد از وقوع آن مشخص شد در بستر فضای مجازی رخ داده است. به دنبال اهمیت رخ دادن جرایم در چنین فضایی است که ضرورت‌های قانونگذاری و تبیین نظام‌های حقوقی جدید متأثر از جرایم فضای جدید جرم بروز و ظهور پیدا می‌کند. کمابینکه تجارب سایر کشورها هم گویای این حقیقت است که با تفحص بیشتر سعی در فراهم کردن قوانین به‌روز و

کارآمدتری دارند. پیر و اتفاق اخیر و شهادت طلبه همدانی، گروه حقوق روزنامه «جوان» حوزه قانون و جرم‌شناختی در فضای مجازی را توسط کارشناسان سواد رسانه‌ای، اساتید حقوقی و قضات جرم‌شناختی بررسی کرد. فیروز اصلانی استاد حقوق دانشگاه تهران و فعال رسانه‌ای معتقد است هر چند بستر وقوع جرم میان فضای واقعی و مجازی تفاوت دارد اما قانون جای سکوت ندارد و می‌توان با همین قوانین فعلی با موارد جرایم فضای مجازی برخورد کرد. در مقابل سیدبشیر حسینی که از اساتید فعال حوزه سواد رسانه‌ای است اعتقاد دارد هم‌زمان با تغییر و تحولات، قوانین سنتی جواپگو و پاسخگوی رخداد جرم فضای جرم نیست و چه بسا همین سنتی بودن قوانین موجب قانون‌گریزی در فضای مجازی شود. سلیمان کهنایی جرم‌شناس در حوزه فضای مجازی است و به «جوان» می‌گوید: مصادیق افعال و اعمال مجرمانه در فضای مجازی بسیار متنوع است تا

جایی که می‌توان گفت کمتر جرمی وجود دارد که در این فضا قابلیت رخداد نداشته باشد. محسن تفرشی نیز به فضای حقوق جزا وارد شده و می‌گوید هزینه ارتکاب جرایم سایبری به مراتب پایین‌تر از جرایم سنتی است. فراملی بودن نیز از مهم‌ترین خصوصیات جرایم سایبری است به نحوی که ممکن است بزهکاران و قربانیان آنها مربوط به کشورهای مختلف باشند و در نهایت پاسخ اصلی را معاون دادستان فضای مجازی به گروه حقوق روزنامه «جوان» می‌دهد که ضمن تأیید بی‌معنی بودن تعریف و تقسیم‌بندی در جرایم فضای مجازی، ضرورت اصلاح یا بازنگری آیین دادرسی کیفری را هم تأیید کرده و می‌گوید: همه جرایم فضای مجازی مشهود نیست. برخی جرایم در ارتباطات یا گروه‌های خصوصی است یا نسبت به سامانه‌های خصوصی اشخاص حقیقی یا خصوصی است. البته باید مرزبندی مشخص تر صورت بگیرد.

محتسن کهنایی

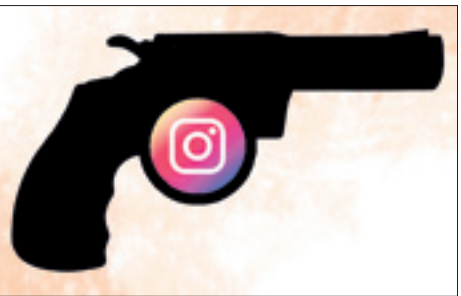
قافی‌دادگسری

واژه سایبر به لحاظ لغوی به معنای «مجازی» و «غیر ملموس» است. از لحاظ حقوقی می‌توان این تعریف را برای جرایم سایبری ارائه داد: «هر اقدامی که از طریق فضای مجازی و با بهره‌گیری از ابزارهای اتصال به فضای مجازی صورت گرفته و حقوق شناسایی شده برای افراد را نقض می‌کند». به این ترتیب، تنها جرایمی در دامنه شمول این تعریف قرار می‌گیرند که از طریق فضای مجازی و با

بهره‌گیری از ابزارهای اتصال به این فضا ارتکاب می‌یابند. جرایم سایبری دارای ویژگی‌هایی هستند که آنها را از جرایم سنتی متمایز می‌کند. یکی از ویژگی‌های این جرایم، سرعت بسیار بالای بزهکار در ارتکاب آنهاست. جرایم سنتی همواره در بعد مکان و زمان قرار دارند. یعنی بزهکار باید جرم خود را در زمان و مکان مشخص مرتکب شود. به همین دلیل، ارتکاب جرایم سنتی عموماً با کندی پیش می‌رود. در مقابل، ساختار جرایم سایبری به نحوی است که در آنها بعد مکان و زمان چندانی جایگاهی ندارد. این وضعیت، به نحو شگرفی موجب صرفه‌جویی در هزینه‌های زمانی ارتکاب جرایم سایبر شده است. ویژگی دیگر، ناشناخته بودن مرتکبان این جرایم است چرا که به دشواری می‌توان دریافت مرتکب این جرایم چه کسی بوده و از کدام نقطه جهان در حال تحمیل خسارت به شماست. دیگر ویژگی جرایم سایبری که آنها را از بزه‌های سنتی جدا می‌کند، حجم بالای جرایمی است که در فضای مجازی صورت می‌گیرد. مقصود آن است که جرایم سنتی عموماً علیه یک یا چند زه‌دیده محدود صورت می‌گیرند اما این امکان وجود دارد که با سرعت رمزهای عبور مشتریان بانک‌ها، تنها در چند ثانیه، صدها و بلکه هزاران نفر قربانی کلاهبرداری رایانه‌ای واقع شوند.

هزینه ارتکاب جرایم سایبری به مراتب پایین‌تر از جرایم سنتی است. فراملی بودن نیز از مهم‌ترین خصوصیات جرایم سایبری است به نحوی که ممکن است بزهکاران و قربانیان آنها مربوط به کشورهای مختلف باشند. یکی دیگر از ویژگی‌های جرایم سایبری عدم حمایت از بزده‌دیده سهل‌انگار است؛ حقوق جزای سنتی چتر حمایتی خود را از بزده‌دیده‌گانی که مراقبت‌های لازم را برای پیشگیری از وقوع جرم به عمل نمی‌آورند، بر نداشته است ولی به دلیل حساسیت‌های موجود در جرایم سایبری، قانون جزا ممکن است در حالت اول از بزده‌دیده حمایت نکند یا در حالت دوم فرد سهل‌انگار را در مورد بزه‌های رخ داده سه‌نوعی مسئول تلقی نماید. یعنی استفاده از تدابیر ایمنی برای کاربران وظیفه تلقی شده و ترک وظیفه قانونی می‌تواند رکن مادی جرم واقع شده محسوب شود به نحوی که قانونگذار در برخی موارد در صورتی عمل مرتکب را بزهکارانه تلقی می‌کند که بزده‌دیده بالقوه تدابیر امنیتی لازم را به کار بسته باشد. دو خلأ بزرگ در جرایم سایبری وجود دارد؛ اول: نامعین بودن حیطه‌های جغرافیایی؛ در فضا و مکان واقعی، یک شرکت یا طرف تجاری معمولاً می‌تواند مکانی واحد یا شخصی را که با او در تبادل است شناسایی کند ولی انجام این کار در محیط مجازی رایانه‌ای بسیار دشوار است. به عبارت دیگر هیچ‌گونه هماهنگی و همسویی بین فضا و مکان واقعی از یک سو و فضای مجازی رایانه‌ای وجود ندارد. دوم: صلاحیت قضایی در قبال مجرمین؛ مسائل مربوط به صلاحیت قضایی در قبال جرایم، تقریباً همیشه با در نظر گرفتن محل ارتکاب آنها بیان می‌شود.

اما مسئله مهم اینجاست که با توجه به ماهیت جرایم اینترنتی تعیین محل وقوع جرم با محل حصول نتیجه همیشه و به آسانی مقدور نیست. در برابر وقوع جرایم رایانه‌ای باید با دیدی وسیع و نگاه به آینده برای این مسئله تدبیر کنیم و تهدیدها را به فرصت مغمتمنی برای رشد و توسعه و بالندگی و تبیین و تبلیغ نظام اسلامی تبدیل کنیم.

قانون راجع به جرم مجازی ساکت نیست

فیروز اصلانی استاد حقوق دانشگاه تهران، حقوقدان و فعال رسانه‌ای در گفت‌وگو با روزنامه «جوان» درباره تحقق جرم در بستر فضای مجازی توضیحاتی ارائه می‌کند.

فیروز اصلانی

استاد حقوق دانشگاه تهران

مجازی برای ارتکاب جرم قابل نیست و اعتقاد دارد؛ چه در فضای مجازی و چه در فضای حقیقی در صورت ارتکاب اعمال فوق، بازم عمل مجرمانه رخ داده است. اما ممکن است در مواردی فردی مباشر اصلی جرم نباشد بلکه معاون اصلی در شرح معاونت در جرم معتقد است: ممکن است برخی مواقع افراد وقوع جرم را تسهیل کنند یعنی کمک‌کننده و دخیل در جرم باشند که این ارائه طریق برای جرم، زمینه‌سازی برای آن و تحریک و ترغیب به عنوان معاونت جرم این امکان حداقلی را فراهم می‌کند تا فرد را به عنوان مطلع احضار کنند. پس از این اگر جرمی متحقق نشود، به عنوان متهم تحت تعقیب قرار خواهد گرفت.

وی با اشاره به اینکه تفاوتی در فضای حقیقی و مجازی وجود ندارد، تأکید دارد: در همه موارد چه در فضای مجازی و چه حقیقی تفاوتی ندارد و نمی‌توان گفت قانون در این رابطه سکوت کرده چرا که بسیار واضح است. اصلانی در ادامه با ورود به مستندات قانونی به قانون مجازات اسلامی و قانون مطبوعات اشاره می‌کند و بیان می‌کند: ماده ۱۲۶ قانون مجازات اسلامی در فصل سوم به همین جرایم می‌پردازد و ماده ۱۲۶ همین مطلب فوق را در ۳ بند و یک تبصره مطرح می‌کند. وی مستند قانونی دیگر را به قانون مطبوعات ارجاع داده و معتقد است: طبق ماده یک قانون مطبوعات فضای مجازی و فضای دیجیتال تابع قانون مطبوعات هستند و در این بند هم تعیین تکلیف شده است. کمابینکه در دهه ۷۰ و ۸۰ موارد متعدد داشتیم که به اتهامات فضای مجازی رسیدگی شده و افراد تحت تعقیب قرار گرفتند. این فعال رسانه‌ای و استاد حقوق ضمن تأکید بر اینکه خلأ قانونی نداریم، به اراده قانون در این راستا اشاره و خاطر نشان می‌کند: اگر اراده‌ای توسط دستگاه قضایی وجود داشته باشد که دارد، می‌توان با موارد جرم در فضای مجازی برخورد کرد.

معاون فضای مجازی دادستان کل کشور:

مرکز مدیریت جرایم فضای مجازی راه‌اندازی می‌شود

در آیین دادرسی کیفری تقسیم‌بندی مهمی داریم که جرم را به مشهود و غیر مشهود تقسیم می‌کند، در حالی که شاید چنین تعریف و تقسیم‌بندی در جرایم فضای مجازی بی‌معنی باشد چرا که عملاً اقدامات فضای مجازی مشهود است. با توجه به این تقسیم‌بندی و آثار مهم حاصل از تفکیک جرم، بازنگری یا اصلاح آیین دادرسی کیفری لازم است یا خیر؟

بله البته همه جرایم فضای مجازی مشهود نیست. برخی جرایم در ارتباطات یا گروه‌های خصوصی است یا نسبت به سامانه‌های خصوصی اشخاص حقیقی یا خصوصی است. البته باید مرزبندی مشخص‌تر انجام شود.

با توجه به اینکه جرایم از فضای واقعی به بستر مجازی شیفت شده است، آیا ضرورت تبیین واحد مقابله با جرایم

فضای مجازی وجود دارد یا خیر؟

بر این مورد، طبق آیین دادرسی کیفری یکی از وظایف دادستانی، آموزش ضابط دادگستری و نظارت مستمر است، آیا دادستانی این وظیفه قانونی را در مورد پلیس فتا اجرا می‌کند یا خیر؟

بله مرکز مدیریت جرایم فضای مجازی در حال راه‌اندازی است. به ویژه جمع‌آوری ادله الکترونیکی به صورت متمرکز و فوری و با همکاری همه دستگاه‌ها موضوعی جدی است که هم در جرایم رایانه‌ای و هم در جرایم سنتی حائز اهمیت است. در این مرکز پیش‌بینی‌های خوبی برای آن در نظر گرفته شده چون برای آموزش ضابطان و نیز همکاران قضایی برنامه‌های مشترکی داریم که در حال اجراست.

ورود به صفحات شخصی مردم در فضای مجازی به بهانه کشف جرم و مقابله با آن ممکن است منجر به نقض حریم شخصی شود؟ آیا تضمینی در این رابطه وجود دارد که ضابط قضایی برای برخورد با جرایم فضای مجازی حریم خصوصی را نقض نکند؟

قطعاً چنین کاری ممنوع است؛ در این راستا قوانین محکمی داریم. ورود به صفحات شخصی اشخاص روی سامانه‌هایی که در اختیار خودشان است همچون گوشی و تبلت و... همچون ورود به منزل و اماکن خصوصی باید با حکم ویژه قضایی تقنینی و توفیق باشد و روی سامانه‌های دیگر مشمول حکم اصل ۲۵ است و فقط با دستور قضات خاص و شرایط ویژه میسر است.

این استاد دانشگاه تهران تفاوتی میان بستر حقیقی و